

BENEJAM I ARGUIMBAU, Pilar (2014)

Quina educació volem?

Barcelona: Associació de Mestres Rosa Sensat, 157 p.

ISBN 9788494273162

Pilar Benejam Arguimbau és un referent en el món educatiu català, sobretot pel seu paper com a impulsora en la renovació de la formació de mestres a la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha estat mestra, geògrafa i professora de Didàctica de les Ciències Socials i afirma que la seva aspiració sempre ha estat ser una bona docent. Per a ella, per educar ensenyant s'ha de saber i saber fer, cosa que comporta un aprenentatge que no acaba mai. Per això, ser una bona mestra no és un estat, sinó una aspiració (p. 15). En els darrers anys, ha estat guardonada amb diferents reconeixements, com ara la Creu de Sant Jordi i la distinció Jaume Vicens Vives a la qualitat docent universitària. El llibre *Quina educació volem?* és un compendi d'idees i de reflexions sobre l'educació que Benejam ha anat recollint al llarg de la seva trajectòria professional i que ara recull des de la perspectiva de l'edat, el coneixement, la serenitat i la benevolència. L'obra reflecteix aspectes del seu llegat i està dirigit a mestres d'ensenyament primari, professors d'ESO i batxillerat, acadèmics del món universitari i a tots aquells que estiguin interessats en l'educació i la didàctica.

Al pròleg, Anna Camps, catedràtica jubilada de Didàctica de la Llengua i la Literatura, hi repassa la trajectòria de la nostra autora, situant-la en el context històric i polític. Camps destaca de Pilar Benejam el seu rol de mestra, professora de secundària i d'universitat, com també el fet d'haver compaginat sempre la teoria amb la pràctica. Subratlla que Benejam ha defensat amb passió un model de formador del professorat que ha estat resultat d'un profund coneixement de la realitat de l'ensenyament, fruit d'haver-lo viscut amb profunditat en els nivells infe-

riors. El llibre s'estructura en nou capítols, molts dels quals estan enunciat en forma de pregunta. En el primer capítol, s'hi introdueixen les dues qüestions bàsiques: «¿Quina educació volem?», «I per a quina societat?». Per abordar aquestes qüestions, es basa en la tradició educativa a Catalunya i fa una defensa de la riquesa de coneixement acumulat en el passat, que s'ha de tenir en compte i no es pot menysprear en les contínues propostes innovadores ni en els canvis curriculars, els quals, segons l'autora, no fan altra cosa que desorientar el professorat, perquè l'empenyen a començar de nou una vegada i una altra.

El segon capítol tracta les finalitats de l'educació a partir de formular-se la pregunta que dóna títol al llibre: «Quina educació volem?». Benejam respon aquesta qüestió a partir dels tres principis bàsics que ens ha deixat la tradició pedagògica i que encara haurien de ser vigents: el reconeixement de la dignitat humana (que, en educació, es tradueix en un desenvolupament de la pròpia personalitat), la defensa de la igualtat (és a dir, una escola pública, laica i per a tothom) i la pràctica d'una convivència basada en la responsabilitat i en la participació democràtica. En canvi, aquesta escola democràtica centrada en la igualtat, la integració, l'atenció a la diversitat i la preparació per a l'exercici de la ciutadania corre el perill de perdre's a favor d'una educació neoliberal basada en l'anomenada *excel·lència*, és a dir, la qualitat, la competència, la selecció i la quantificació. El capítol següent es planteja què entenem per coneixement. L'autora hi posa de manifest aspectes que poden semblar contradictoris, com ara que el professorat no ha d'ensenyar el que sap, sinó que ha d'ensenyar el que

els alumnes necessiten aprendre. D'altra banda, diu que s'ha d'ensenyar el que la ciència acceptada proposa. Casar aquestes dues línies és complex i proposa resoldre aquesta qüestió amb una síntesi de les aportacions de la teoria del coneixement, la psicologia, el constructivisme social, la sociologia, la sociolingüística i la neurociència. Les característiques que ha de tenir el saber a l'actualitat inclouen el relativisme, la complexitat, la intencionalitat i el coneixement alternatiu, i ha d'estar fet amb criteris de científicitat i construït dins de la cultura racional comunicativa.

Al quart capítol, s'hi formula la pregunta següent: «Què s'entén per aprenentatge?». Benejam hi afirma que l'aprenentatge està subjecte al context social i cultural, com també a les transformacions del coneixement que cada persona fa, on intervenen les experiències prèvies, els sentiments, les preferències i les prioritats de cada individu. L'autora atorga un paper molt important a la figura del professor, que és qui ha de guiar l'alumne portant-lo a dirigir la seva pràctica a partir d'apuntalar els seus progressos mitjançant la comunicació i el diàleg, la contrastació d'idees, l'experimentació de propostes diferents i la recerca de proves o d'evidències. Creiem que un aspecte crític de la seva proposta és fins a quin punt l'educació democràtica no ha d'obrir encara més la participació de l'alumne durant la seva adquisició de coneixements. El cinquè capítol presenta diverses metodologies d'ensenyament-aprenentatge. Per decidir quina metodologia cal fer servir, proposa tenir en compte la natura del coneixement (què volem saber), la significativitat (a partir de les característiques de l'alumnat i dels seus coneixements previs), el context i la personalitat i el pensament del professor o la professora. Així, destaca els quatre mètodes bàsics següents, els quals admeten variants i combinacions: el model expositiu (o

com cal realitzar una bona explicació), els mètodes inductius (observar i experimentar), el mètode científic (a partir de la validació del coneixement) i el mètode hermenèutic, dialèctic o l'art de fer bones preguntes i de donar respostes convincents. Cadascun dels mètodes s'explica, porta una pauta de desenvolupament i s'exemplifica amb un cas concret.

El capítol següent presenta breument com es pot ensenyar a partir de les capacitats psicolingüístiques. Benejam diu que el coneixement es construeix a partir del llenguatge i que hi ha discursos diferents segons la intencionalitat de la comunicació. L'autora reflexiona sobre quatre capacitats psicolingüístiques que presenta com a necessàries per aprendre a pensar: la descripció, l'explicació, l'argumentació i la justificació. Un altre aspecte que trobem rellevant del capítol és la distinció que fa entre l'esperit crític, que és el contrast del nostre pensament amb el pensament de l'altre, on hi haurà similituds i divergències, i l'esperit de contradicció, que només està atent a trobar l'error i a desestimar tot el que és diferent del que un pensa. El capítol setè recull els darrers àmbits que Pilar Benejam creu que tenen una importància cabdal en educació i que havien estat descuidats fins fa poc. Ens referim a les dimensions emocionals i/o afectives dels nens i les nenes. El repte rau a descobrir com es pot conjugar la raó, l'emoció, els valors i l'acció. El capítol se centra bàsicament en els valors i en l'acció, i els missatges que vol traslladar són els següents: la finalitat de l'educació moral no és el coneixement de la virtut, sinó la pràctica de la virtut a partir de convertir els valors en manera de ser i d'actuar; i la formació de la voluntat representa una revalorització de la raó i de la consciència, el que ensenya com i quan cal actuar per fer realitat els propis valors, que, en definitiva, són el que determinen els nostres interessos.

El capítol següent parla de l'avaluació i ho fa com a pedagogia que pretén

resoldre o replantejar el fracàs escolar. Així, l'avaluació ha de detectar els errors i reforçar els èxits. Es tracta d'una revisió del procés d'ensenyament-aprenentatge, que forma part del mateix procés i que ha de servir tant al professor com a l'alumne per ser conscients del progrés i d'allò que cal millorar amb intervencions oportunes. El darrer capítol està dedicat a la professió docent i a la formació del professorat. La primera assumpció de la qual es parteix és que la primera condició per ser un bon mestre o professor és creure en la dignitat de la professió. Després, cal ser un apassionat del coneixement i d'ensenyar-lo als nostres alumnes. Això suposa fer una revisió constant dels continguts disciplinaris i de la didàctica, a més de realitzar una reflexió contínua sobre la pràctica. Finalment, Benejam apunta que educar és, per sobre de tot, un acte de respecte, d'estima i d'esperança. En referència a la formació inicial del professorat, critica el coneixement superficial que tenen els estudiants del grau de mestres de primària i d'infantil, ja que, segons ella, se'ls proporciona una sopa jardinera on fan un petit tast de tot però sense aprofundir en el rigor ni en la complexitat que caracteritza el coneixement disciplinari. Quant a la formació permanent, apunta que no hi ha discussió possible respecte a aquesta qüestió, ja que cap professió en pot prescindir. Com a punts clau d'aquest apartat, en destaquen la importància de mantenir la coherència entre el que es diu i el que es fa, com també la rellevància del treball en equip entre tot el professorat. El llibre acaba amb un epíleg breu i una nota bibliogràfica.

La valoració final que voldríem fer d'aquesta obra és que es tracta d'un bon resum del punt de vista que Pilar Benejam té sobre l'educació del segle XX. Hi trobem a faltar, però, una certa prospectiva, en el sentit d'aventurar cap a on creu que va i cap a on hauria d'anar l'educació del segle XXI. En aquest aspecte, s'hi troba a faltar una reflexió sobre l'impacte de les tecnologies digitals en l'educació, qüestió que pràcticament no hi esmenta. L'obra està ben escrita i és fàcil de llegir. No es tracta d'un text acadèmic d'alta complexitat, sinó més aviat al contrari: intenta arribar al professorat d'educació primària i secundària amb un llenguatge assequible, tot seguint un fil argumental clar en cada capítol. A més a més, hi aporta exemples de moments de la seva praxi personal que ajuden a entendre situacions i actuacions docents, tot i que molts dels exemples i de les anècdotes que explica no són replicables a les aules actuals, ja que el context ha canviat molt al llarg del temps. Això es pot veure en la bibliografia citada, que bàsicament és de les dècades de 1980 i 1990. En aquest sentit, s'hi troben a faltar aportacions noves, tot i que assumim que el llibre és un recull de reflexions a partir d'una experiència professional que va transcórrer principalment durant aquells anys.

Xavier Fontich

Universitat Autònoma de Barcelona
xavier.fontich@uab.cat

<http://dx.doi.org/10.5565/rev/dag.492>

